

DÉKÁNY Botond

hallgató

PTE ÁJK

DOI: 10.15170/DIKE.2018.02.01.11

A magyar királyi köztársaságtól a Magyar Köztársaságig

Schweitzer Gábor közjog- és tudománytörténeti tanulmánykötetéről¹

2017-ben *Schweitzer Gábor*, az MTA Jogtudományi Intézetének tudományos főmunkatársa és az NKE Államtudományi és Közigazgatási Kara habilitált docense új kötettel lépett a tudományos közönség elé. A Publikon Kiadó gondozásában megjelent elegáns kötetben a szerző hét, részben már megjelent tanulmányát fűzte fel egy gondolati láncra, köztük a kellő koherenciát megteremtve.

A hét tanulmány könnyen közös nevezőre hozható: mindegyik a két világháború közötti Magyarország közjogi berendezkedésében fellelhető paradoxonokkal foglalkozik. A bevezető gondolatokat idézve „*az ország monarchikus államformája a királyi szék betöltetlensége miatt már önmagában is ellentmondásosnak tűntetett. Nemcsak a korabeli republikánus érzelmű ellenzék nevezte Magyarországot nem kevés iróniával <királyi köztársaságnak>, hanem a közjogtudomány képviselői között is akadtak, akik az ország államformáját ténylegesen köztársaságnak tekintették. Az az ellentmondás is szembeűnő volt, ami a monarchikus államforma és az ideiglenesnek szánt közjogi intézmények között feszűlt, hiszen – Buzsa László, szegedi professzor egykorú megállapítása szerint – a monarchia és a provizórium fogalmi szempontból kizárják egymást: <A monarchia sobasem lehet provizórikus monarchia>. Magyarország a közjogi provizórium időszakában megőrizte az alkotmány íratlan jellegét, miközben a jogfolytonossági teória alapján a megváltozott körűlményekhez igyekezett hozzáigazítani az egzakt módon nehezen definiálható történeti alkotmány intézményeit. A második ellentmondást s szerző abban látja, hogy „miközben a magyar közjogot szűvesen tekintették a jogtudomány legnemesetibb ágának, annak oktatását időről időre csak helyettesítésel oldották meg a tudományegyetemek jogi fakultásain, azaz nem töltötték be a megűresedett katedrát, vagy útszervezés útján meg is szűntették a magyar közjogi tanszéket”.*

A kötet tagolása a szerző többirányú érdeklődéséhez igazodik. Egyrészt a két világháború közötti alkotmányjog-tudomány általános helyzetéről ad áttekintést, másrészt azt szemlélleti, miként reflektáltak az alkotmányjog-tudomány művelői a korszakot jellemző alkotmány-politikai kihívásokra és egyes alkotmányjogi intézmények drasztikus változásaira, harmadrészt pedig a politikai és polgári szabadságjogok területén bekövetkezett szemléleti és szabályozási változásokat vonultatja fel.

A kötet érdeme, hogy nem csak a szakértő olvasóközönség számára közvetít információkat, elemzéseket és látásmódot, hanem a joghallgatók számára is emészthető stílussal és módon tárgyalja a – túlnyomó részt árnyalt megvilágítást igénylő – témákat. Alapvetően a provizórium időszakának

¹ SCHWEITZER Gábor: A magyar királyi köztársaságtól a Magyar Köztársaságig. Közjog- és tudománytörténeti tanulmányok. Pécs 2017, 153 p.

közjogi megoldásait mutatja be és elemzi korabeli jogászok munkáira támaszkodva. Olvashatunk azonban a vizsgálatnak e fő tárgyán túl egyéni tudományos pályafutásról a korszakban, a köztársaság megteremtéséről a provizórium bukása után és találunk egy elemzést hatályos Alaptörvényünkről is. Kiderül, hogy a szerző a korszakra vonatkozó, részben már a második világháború utáni koalíciós években született oktatási és tudományos célzatú értékelések bemutatására abban az esetben vállalkozott, amikor egy-egy szerző a saját korábbi álláspontjával is szembesítette önmagát.

A közjogi provizóriumról szóló első tanulmány elején áttekintést kapunk a szerzőtől a korszak közjogi illetve alkotmányjogi nézeteiről, az ezt alakító intézményi háttérről (az egyetemekről, jogakadémiákról, folyóiratokról) valamint a személyi háttérről (az ekkor publikáló szerzőkről). Erről az alapról indulva bontja ki előttünk a jogfolytonosság alaki illetve anyagi feltételeire vonatkozó korabeli tudományos vitát. Bepillantást enged az államforma értelmezésében felmerülő ellentmondásokba és a közjog oktatását övező kérdésekbe. Az alkotmányjog alakulását is megismerhetjük a tudományos megközelítésekről és kutatási módokról, a történeti iskola és az újító dogmatikai szemlélet szembekerüléséről szóló részből. Érdekes a korabeli jogászság viszonyulása az ún. új közjogi irányhoz és izgalmas olvasmányt jelentenek az alkotmány fejlődéséről vagy fejlesztéséről szóló dilemmák. E tanulmány lezárásaként mérleget von a szerző, mint a korábban, úgy most is korabeli jogászok nézeteire támaszkodva.

A *Magyary Zoltán* pályafutását bemutató tanulmány felettébb tanulságos, különösen kezdő jogászok számára, ám mint azt a szerző összegzi: „*az 1923 és 1930 közötti időszak (...) egyaránt hozott sikereket és kudarcokat*”.

A kötet harmadik tanulmánya a polgári és politikai szabadságjogok szabályozásával foglalkozik a *Horthy*-korszakban. A korszak nemzeti konzervatív illetve keresztény nemzeti kormányai a korábban jellemző politikai liberalizmussal szakítottak és a történeti alkotmány részét képező, ám abban tételesen fel nem sorolt szabadságjogok könnyen áldozatul eshettek törvénynek, melyek elfogadásához a közérdekre való hivatkozással sikerült megszerezni a szükséges parlamenti szavazatokat. A szerző tárgyalja a szabadságjogokkal kapcsolatos elméleti kérdéseket, majd tételesen sorra veszi a polgári, majd a politikai szabadságjogok valamint az állampolgári köteleességek alakulását.

Az alkotmányjog-tudomány képviselőinek az ún. zsidótörvényekre adott reflexiót (1938 – 1943) feldolgozó tanulmány bevezetőjében a szerző a szabadelvű gondolkodás végnapjaira irányítja a figyelmet. A jogkorlátozó, jogfosztó intézkedések előzményét mutatja be *Darányi Kálmán* miniszterelnök szegedi beszédéről szóló részben, majd két fejezetet szentel a zsidótörvények opponálóinak, legitimálóinak és interpretálóinak fejtegetéseire. A jogegyenlőség és jogkorlátozás témakörében a törvényhozásban elhangzott vitákról is értesülünk. Befejezésként a szerző világosan állást foglal a témában és a zsidótörvényeket a történeti alkotmánnyal ellentétesnek minősíti, valamint *Molnár Kálmán* véleményét idézi miszerint „*a zsidótörvények (...) a maga egészében robbantották fel a jogrendelet*”.

A „*Búcsú a magyar zsidó bírától*” című tanulmányban az 1939. évi IV. törvénycikkről és annak következményeiről olvashatunk. Itt a zsidóellenes intézkedéseknek egy újabb oldalát ismerhetjük meg, az igazságszolgáltatás függetlenségének megkérdőjelezését és felszámolását, majd a rendelkezések közvetlen és közvetett következményeibe nyerünk bepillantást.

„*A magyar királyi köztársaságtól a Magyar Köztársaságig*” című és egyben címadó tanulmány a köztársasági államformát deklaráló és a köztársasági elnöki tisztséget megalkotó, egyúttal az alapvető emberi jogokat a magyar alkotmányjog történetében elsőként összefoglaló 1946. évi I. tc. visszhangját mutatja be a korabeli közjogi irodalomban. A korszakra vonatkozó, részben már a második világháború utáni koalíciós években született oktatási és tudományos célzatú értékelések esetében a szerző remek módszert alkalmaz: egy-egy szerző korábbi álláspontjával veti össze a későbbit, görbe tükröt tartva a korszellem diktálta nézeteknek. Kezdi ezt a törvénycikket tárgyaló szerzők és műveik rövid ismertetésével, majd folytatja annak jogforrási besorolásával és a történelmi vagy történeti alkotmányhoz való viszonyával.

A kötet utolsó tanulmánya Magyarország 2012. január 1-jétől hatályos Alaptörvényét tárgyalja annak közjogtörténeti összefüggéseiben. Rámutat historizáló elemeire, szól a történeti alkotmányról és annak felfüggesztéséről, az alaptörvény, a sarkalatos törvény fogalmáról és a Szent Korona fogalmának meglehetősen furcsa módon történő beemeléséről az Alaptörvénybe.

Bár minimális átfedések az egyes tanulmányok között a vizsgálati tárgyak szoros összefüggése miatt előfordulnak, a tudománnyal csak most ismerkedő joghallgató olvasó végső konklúziója az, hogy érdemes volt e tanulmányokat összefűzni, hiszen így egyben többet adnak, mint külön-külön: értékfelfogást közvetítenek és gondolkodásra ösztönöznek.